ויגש

א. מ׳האָט שוין געריעדט פיל מאָל, אַז רש״י בפירושו על התורה באַווּאַרנט יעדע שאלה וקשיא וואָס מ׳קען פרעגן אין לימוד פשוטו של מקרא[1]: און אין די ערטער וואו מ׳גיעפינט ניט אַז רש״י זאָל מבאר זיין אָן ענין המוקשה אין פסוק, איז עס א באַווייז אַז ער האָט דאָס שוין באַווּאַרנט אין א פּריערדיקן פּירוש (אַדער, אַז דאָס איז מלכתחילה קיין קשיא ניט אין לימוד ע״ד הפשט).

לפ״ז דאַרף מען פאַרשטיין בפרשתנו, אין דעם סיפור[2] ווי יוסף האָט זיך געלאָזט דערקענען צו זיינע בריידער, וועו דער פסוק דערציילט אַז יוסף האָט צו זיי געזאָגט „אני יוסף העוד אבי חי״[3] — שטעלט זיך גלייך די תמי׳ (ווי כמה מפרשי התורה פרעגן טאָקע):

דער תוכן הפרשה ביז אַהער, איז דאָך וועגן די רייד פון יהודה צו יוסף׳ן ווי יעקב האָט ניט געוואָלט שיקן בנימין׳ן קיין מצרים (מצד החשש פון „ועזב את אביו ומת״[4]), און — ווי יהודה האָט מורא אַז אויב יוסף וועט פאַרהאַלטן בנימין׳ן וועט עס יעקב ניט אויסהאַלטן, „והי׳ כראותו כי אין הנער ומת״[5], און די אַלע רייד האָט יוסף דערהערט, זיי האָבן דערנומען יוסף׳ן ביז „ולא יכול יוסף להתאפק וגו׳״[2] — היינט ווי קומט עס, אַז נאָך דעם אַלעמען זאָל ער ערשט פרעגן „העוד אבי חי״?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין: מ׳גיעפינט ניט אַז יוסף זאָל וואָרטן אויף אַן ענטפער[6] פון זיינע ברידער אויף דער שאלה „העוד אבי חי״, באַלד ווי ער האָט גענזען אַז „ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו״[3], האָט ער ווייטער גערעדט צו זיי — „ויאמר[7] גו׳ גשו נא אלי . . ויאמר אני יוסף וגו׳״, און זיי דערציילט ווי אַזוי ער איז געוואָרן דער מושל בכל ארץ מצרים, און מסיים געווען „מהרו ועלו אל אבי גו״ און ברענגען אים קיין מצרים[8].

מוז מען זאָגן אַז יוסף האָט זיכער גע־וואוסט אַז זיין פאַטער לעבט און אין די ווערטער „העוד אבי חי״ ליגט אַן אַנדער מיינונג.

ב. דער אברבנאל[9] לערנט, אַז יוסף האָט דאָס געפרעגט (ניט צו מאַכן זיכער אַז יעקב לעבט נאָך, נאָר) „כדי להכנס עמהם בדברים״: וויסנדיק אַז די ברידער

1) כי במקומות שאין (לרש״י) ביאור ע״ד הפשט — אף שישנו ביאור ע״ד הדרש — כותב „לא ידעתי״ וכיו״ב (נסמן בלקו״ש ח״ה ע׳ 1 הערה 2 ובשוה״ג שם).

2) מה, א ואילך.

3) שם, ג.

4) מד, כב.

5) שם, לא.

6) ואין לומר שענו אלא שלא פירש הכתוב מענתם (ע״ד שלא פירש הכתוב במקומו שאלת יוסף „העוד אביכם חי היש לכם אח״ (מקץ מג, ז) „היש לכם אב או אח״ (פרשתנו מד, יט)) — כי מפורש „ולא יכלו אחיו לענות״.

7) מה, ד ואילך.

8) ולכן דוחק לפרש (כפי׳ הרלב״ג, כלי יקר עה״פ. ועד״ז בפני דוד להחיד״א) שחשש יוסף שאמרו זה רק כדי להשיג המבוקש, החזרת בנימין (ע״ד מ״ש רש״י לעיל (מד, כ): ואחיו מת, מפני היראה הי׳ מוציא דבר שקר כו׳ — והרי יוסף ידע שזה שקר). ועיקר: הרי כבר שאל אותם „השלום אביכם גו׳ העודנו חי׳ וענו לו „שלום גו׳ עודנו חי״ (מקץ מג, כז־כח), ואז לא הי׳ להם שום טעם לשקר.

9) ועד״ז הוא בטור הארוך כאן (בתי׳ הג׳).

וועלן ווערן פֿאַרשעמט וועז ער זאָגט זיי „אני יוסף", האָט ער געזוכט אַ וועג צו רעדען אויך וועגן אַנדערע זאַכן. און די ערשטע זאַך איז געווען וועגן דעם פּאַטער (האַבנדיק בדיעה צו פרעגן אויך וועגן די אַנדערע בני המשפחה א.א.וו., נאָר עס איז ניט געקומען דערצו ווייל „ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו"[3]).

ועפ"ז וואָלט מען געקענט זאָגן, אַז אויך רש"י לערנט אַזוי דעם פשט אין פסוק, אוז ער דאַרף עס ניט שרייבן בפירוש, ווייל ער האָט שוין עד"ז מפרש געווען פריער — אויפן פסוק[10] „ויאמר לו איכה" — „איכה, יודע הי' היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב כו'". ועד"ז אויפן פסוק[11] „אי הבל אחיך" — „להכנס עמו בדברי נחת כו'". און רש"י פֿאַרלאָזט זיך דאָ אויף זיין פירוש אין ינע פסוקים.

אָבער דער פירוש איז ניט אינגאַנצן גלאַטיק בנדו"ד, ווייל לאחרי אריכות הדיבור פון יהודה'ן וועגן דער ווירקונג פון בנימין'ס פֿאַרהאַלטונג אין מצרים אויף יעקב'ן, איז כדי להכנס בדברים האָט יוסף ניט געדאַרפט פרעגן „העוד אבי חי", נאָר גלייך אַנהייבען מיט נאַכפרעגן וועגן זייערע משפחות וכו'.

ג. לכאורה קען מען פֿאַרענטפֿערן, אַז דער לשון „העוד אבי חי" (מיט אַ ה"א) איז ניט קיין שאלה (צי „אבי חי"), נאָר ס'איז אַ לשון תמי' — ווי רש"י האָט שוין מפרש געווען כמה פעמים, בא „השומר אחי אנכי"[11] — „לשון תימה הוא" ועוד[12]; און אַזוי אויך בענינו, איז ביי יוסף'ן געווען אַ תמי' ופליאה וואָס „עוד אבי חי".

(דער חילוק איז נאָר, אַז ביי דער דוגמא הנ"ל (און ברוב המקומות) איז די תמי' מבטל די זאַך וקס"ד — קין האָט געהאַלטן אַז ער איז ניט „שומר אחי"; משא"כ בנדו"ד איז דאָס אַ תמי' קיימת: יוסף וויים אַז יעקב לעבט נאָך, נאָר דאָס רופט ביי אים אַרויס אַ תמי' — און ווי רש"י האָט שוין פריער מפרש געווען (אויפן פסוק[13] „הלבן מאה שנה יולד") „יש תמיהות שהן קיימות").

מען דאַרף אָבער פֿאַרשטיין[14]:

(א) יעקב איז דאָן אַלט געווען „שלשים ומאת שנה"[15] (אַ סך ווינציקער ווי שני אברהם ויצחק[16]) — היינט וואָס איז דער פלא „העוד אבי חי"?

(ב) ועיקר: וואָס האָט עס פאָר אַ שייכות צו התחלת דיבורו „אני יוסף"?

(ג) צוליב וואָס, בכלל, האָט יוסף דערציילט זיין תמי' צו די ברידער, און נאָך טאָן דאָס באַלד אין זעלבן מאָמענט ווען ער האָט זיך צו זיי געלאָזט דערקענען — „אני יוסף העוד אבי חי"?

(בשלמא אויב דאָס איז אַ שאלה, קען מען זאָגן, אַז אדרבא בעיקר איז אים געווען נוגע צו ווייסן ווען זיין פאָטער, און דערפאָר האָט ער ביי זיי גלייך געפרעגט „העוד אבי חי"; אויב אָבער אַז

10) בראשית ג, ט.

11) שם ד, ט.

12) רש"י וירא יח, כה. תולדות כז, לו. שם, לח. ויצא כט, טו. ועוד.

13) לך יז, יז (ראה רא"ם ועוד שם). וצע"ק מה שהוצרך רש"י להביא דוגמאות מנביאים ולא הביא הפסוק דכאן, אלא שבלאה"כ קשה למה לא הביא מש"נ לפנ"ז בראשית ג, יא וכפרש"י שם „בתמי" (ראה מפרשיו שם). ואכ"מ.

14) נוסף על השאלה — בלשון חז"ל (מגילה כח, סע"א) — שאל כו' במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי.

15) פרשתנו מז, ט.

16) קעה שנה (ח"ש כה, ז) וקפ שנה (וישלח לה, כה). ולהעיר מרש"י תולדות כז, ב. וראה לקמן ע' 463 הערה 38.

דאָס אז יעקב לעבט האָט ער געוואוסט, און „העוד אבי חי״ איז נאָר אַן אויס־דרוק פון תמי׳ כנ״ל — וואָס איז דאָס געווען נויטיק צו אַרויסווייזן גלייך דאָן ווען ער האָט זיי דערציילט אני יוסף).

ד. איז דער ביאור אין דעם בפש־טות:

רש״י האָט שוין מפרש געווען פריער — אויפן פסוק[17] „וימאן להתנחם״ — אז „אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי״, און דערפאר — „ויתאבל[18] (יעקב) על בנו ימים רבים״.

און דאָס האָט יוסף געזאָגט צו זיינע ברידער — „אני יוסף (ובמילא ווערט די תמי׳) העוד אבי חי?!״[19]: וויבאלד אז „אני יוסף״ — יוסף לעבט — קומט דאָך אויס, אז צווישן צוואַנציק יאָר נאָכ־אַנאַנד האָט יעקב געטרויערט אויף אים — און דערצו נאָך „ויתאבל״ וואָס קומט נאָך אַן אהבה מער „מכל בניו״[20] — אַ צער מבהיל, שאינו רגיל כלל וכלל; איז אַ פלא הכי גדול ווי יעקב טראָגט איבער אַזאַ גרויסן צער[21] במשך שנים רבות און איז נאָך אלץ ביים לעבן.

און דערמיט ווערט פאַרשטאַנדיק וואָס יוסף האָט געמוזט אַרויסזאָגן די תמי׳ צו זיינע ברידער — ווייל דאָס איז אַ הקדמה צו זיין וויטערדיקן מדגיש זיין דעם ענין המהירות[22] פון ברענגען יעקב׳ן אין מצרים:

די מהירות איז ניט נאָר „מהרו ועלו אל אבי גו״[23] אין דעם לאָזן וויסן יעקב׳ן וואָס פריער די בשורה טובה אז יוסף לעבט נאָך (ובמילא ווערט ער אויפהערן טרויערן אויף אים), נאָר אויך „רדה אלי אל תעמוד״[23], „ומהרתם[24] והורדתם את אבי הנה״ — וויבאלד אז עס איז אַן ענין פון סכנת נפשות: נאָך אזא צער — איז אפילו נאָך „ותחי רוח יעקב״[25] דורך דער בשורה „עוד יוסף בני חי״ — דאַרף אויך דער „אלכה ואראנו״ זיין במהירות.

ה. עפ״ז ווערט אויך פאַר־שטאַנדיק די אריכות הלשון פון יוסף׳ן, וואָס איידער זיין זאָגן צו די שבטים „מהרו ועלו אל אבי גו״, האָט ער דריי מאָל איבערגעזאָגט „למחי׳ שלחני אלקים לפניכם״, „וישלחני אלקים לפני־כם גו״, „לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים גו״[26]:

וויבאלד אז יעדער רגע וואָס יעקב באַגעגנט און זעט ניט יוסף׳ן איז פאַראַן אַ חשש פון סכנת נפשות, שטעלט זיך די שאלה: ווי האָט יוסף זיך באַנומגנט מיט זאָגן צו די שבטים „מהרו ועלו אל אבי גו״, אז זיי זאָלן גיין קיין א״י און ברענ־גען יעקב׳ן פון דאָרט קיין מצרים — ער האָט געדאַרפט גלייך אַליין גיין במהי־רות קיין ארץ ישראל און זען יעקב׳ן, וואָרום

[נוסף צו דעם, וואָס מצד כיבוד אב האָט ער געדאַרפט גיין צו יעקב׳ן (מתחילה) ובפרט אז עס דאַרף זיין במהירות גדולה און יעקב איז שוין גע־ווען אַ זקן[27], איז]

17) וישב לז, לה.
18) שם, לד.
19) ראה גם ש״ד עה״ת כאן.
20) וישב לז, ג.
21) ראה גם ספורנו, צרור המור, ועוד כאן.
22) ראה גם עקידה כאן.
23) מה, ט.
24) שם, יג.
25) שם, כז־כח.
26) שם, ה־ח.
27) מקץ מג, כז. פרשתנו מד, כ. ועוד.

דורך דעם וואלט עס געווען א משך זמן רב פריער:

און דאס האָט יוסף באַוואַרנט דורך מקדים זיין ובהדגשה — כמה פעמים — אַז דאס וואס ער איז אין מצרים איז עס (ניט בבחירתו וברצונו, נאָר) שלחני אלקים — בשליחותו של הקב"ה צו זיין דער „משביר (בר) לכל עם הארץ"[28], ובמילא האָט ער ניט קיין רשות צו אַוועקגיין.

ו. נאָר אַן ענין אין דער נויט־וועגדיקייט פון „מהרו ועלו אל אבי גו":

רש"י האָט שוין פריער[29] מפרש געווען, אַז יעקב'ס אבילות על בנו יוסף, איז כנגד די כ"ב שנה וואס יעקב האָט ניט מקיים געווען כבוד אב ואם. און דערפאַר, וויסנדיק אַז די כ"ב שנה פון יעקב'ס עונש האָבן זיך געענדיקט, האָט יוסף געפאַדערט פון די שבטים „מהרו ועלו אל אבי גו": וויבאַלד אַז דער זמן העונש האָט זיך געענדיקט — דאַרף און מוז זיין „לא עכבם אפילו כהרף עין"[30].

[עפ"ז יומתק ביותר וואס יוסף האָט געזאָגט „מהרו ועלו אל אבי" — ניט „אבינו" — ווייל (נוסף לזה וואס דער צער פון יעקב איז געווען פאַרבונדן מיט יוסף'ן, איז) דערמיט האָט ער זיי מרמז געווען אַז די מהירות איז פאַרבונדן מיט זיין, יוסף'ס קענען מקיים זיין מצות כבוד אב („אבי"), וויבאַלד עס זיינען שוין אַריבער די כ"ב שנה של עונש אויף דעם וואס יעקב האָט ניט מקיים געווען כיבוד אב שלו].

דערפון האָט מען אויך די הוראה אין עבודת ה':

ס'איז דא אַמאָל וואס מען דאַרף זיך באַנוצן מיט א תנועה פון „שמאל דוחה"[31] — גבורה און עונש: דאַרף מען אַבער וויסן, אַז עס פאַדערט זיך דער־ביי א זהירות יתירה אַז מ'זאָל זיך ניט באַנוצן מיט דער מדה יתר מכפי הצורך. ווי נאָר עס קומט די רגע וואס איז ניט מוכרח דחי' וגבורה, דאַרף מען אין אופן פון מהירות, טאָן אין דעם קו פון חסד וקירוב — „ימין מקרבת".

(משיחת ש"פ ויגש תשל"ד)

28) מקץ מב, ו.
29) וישב שם. רש"י ישן ס"פ תולדות.
30) ראה רש"י (ממכילתא) בא יב, מא.
31) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ז.